

2008 metai

Sausio 8 d. Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centrui buvo perduota likusi Adolfo Damušio (1908-2003) archyvo dalis ir vertinga knygų kolekcija. VDU ISC archyvinis fondas papildė vertinga ir originalia istorine medžiaga, bylojančia apie aktyvią A. Damušio veiklą ir domėjimąsi Lietuvos laisvinimo reikalais, visuomeninę veiklą Lietuvoje ir išeivijoje. Šis archyvinis fondas itin vertingas antisovietinės ir antinacinės lietuvių rezistencijos bei lietuvių išeivijos politinio ir visuomeninio gyvenimo tyrinėtojams. 2004 metais ISC buvo perduota Adolfo Damušio archyvo dalis, kuri šiuo metu yra sutvarkyta ir prieinama visiems tyrinėtojams.

Sausio 18-27 d. Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedros doktorantė ir VDU Išeivijos studijų centro darbuotoja Kristina Ūsaitė lankėsi Londone ir Notingeme. Vizito metu Kristina Ūsaitė, padedama dabartinės Jungtinės Karalystės lietuvių sąjungos pirmininkės Živilės Ilgūnaitės, užmezgė kontaktus su ilgamečiais Didžiosios Britanijos lietuvių sąjungos nariais - Kastyčiu Baubliu, Aleksu Vilčinsku, Stasiu Kasparu, Veronika Juriene, Pauliumi Tričiu, Živile Matukiene, Kaziu Makūnu, Romu Kinka, Vincent O'Brien, - kurie sudarė galimybę susipažinti su jų asmeniniuose archyvuose saugoma medžiaga ir suteikė vertingos informacijos apie Didžiosios Britanijos lietuvių veiklą. Viešnagės metu doktorantė taip pat lankėsi Lietuvių Sodyboje Headley Park, kur peržiūrėjo ten esančią D. Britanijos lietuvių sąjungos archyvinę medžiagą. Notingeme Kristina Ūsaitė viešėjo pas Henriką ir Vidą Gasperus, lankėsi Notingemo katalikiškame „Židinyje“, susipažino su ten gyvenančių DP kartos lietuvių - Anelės ir Antano Vaižgauskų ir „trečiosios bangos“ emigrantų - lietuvių mokytojos Marijos ir ispanų kilmės rašytojo Stephan Collishaw šeimomis. Vizito metu surinkta archyvinė medžiaga bus panaudota knygos apie Didžiosios Britanijos lietuvių bendruomenę parengimui.

Vasario 8 d. Lietuvių išeivijos institutas surengė susitikimą su režisieriumi Arvydu Barysu. Renginio metu buvo pristatytas jo režisuojamas dokumentinių filmų ciklas „Žymiausi pasaulio lietuviai“, rodyta filmuota medžiaga apie išeivijos dailininkę Janiną Monkutę-Marks, fotografą Algimantą Kežį, aktorę Rūtą Kilmonytę-Lee ir kitus. A. Baryso ir jo bendraminčių kuriamo 30 filmų ciklo „Žymiausi pasaulio lietuviai“ tikslas - pristatyti po visą pasaulį išsibarsčiusius garsius lietuvius: menininkus, mokslininkus, architektus, dvasininkus, verslininkus, finansininkus, sportininkus. Po Antrojo pasaulinio karo į Vakarų Europą, Šiaurės ir Pietų Ameriką emigravę lietuvių kultūrinio, akademinio, verslo elito atstovai pasiekė reikšmingų rezultatų bei tarptautinį pripažinimą, garsino ir garsina Lietuvos vardą. Kuriant šį filmų ciklą, siekiama lietuviškosios emigracijos patirtis ir pamokas perduoti šiuolaikinei visuomenei bei dabartinių lietuvių emigrantų bendruomenėms.

Vasario 27 d. Istorinėje LR Prezidentūroje Kaune įvyko konferencija „Lietuvos nepriklausomybė: praeitis ir ateities vizija“. Pranešimą apie dviejų valstybingumo švenčių skirtumus skaitė Kovo 11-osios Akto signataras, laisvės kovų dalyvis Algirdas Patackas, o Vasario 16-osios pamokas priminė Lietuvių išeivijos instituto direktorius prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius. Apie pilietinių nuostatų ugdymo galimybės šiuolaikinėje mokykloje kalbėjo Kauno Jėzuitų gimnazijos direktorius

Gintaras Vitkus, pranešimus skaitė V. Landsbergio rašinių konkurso laureatas, VDU II kurso studentas Tadas Varpučinskas ir konkurso „Padovanok Lietuvai viziją“ nugalėtojas, evangelikų teologas Holgeris Lahayne'as.

Kovo mėn. Institute viešėjo svečiai iš Airijos (Dublino Nacionalinio Airijos Maynooth universiteto ir Nacionalinės regioninės ir erdvinės analizės instituto). Vizito metu svečiai buvo supažindinti su Lietuvių išeivijos instituto veikla, tartasi dėl galimo institucijų bendradarbiavimo.

Kovo 4 - balandžio 4 d. Lietuvių išeivijos instituto direktorius prof. E. Aleksandravičius lankėsi Jungtinėse Amerikos Valstijose. Pasaulio lietuvių centre Lemonte 2008 m. kovo 8 d. Lietuvos Generalinio konsulato surengtame Kovo 11-osios paminėjime Čikagos lietuvių bendruomenei E. Aleksandravičius skaitė paskaitą. Vėliau kartu su kino menininku Henriku Gulbinu bei dailininku Audriumi Gražiu rinko medžiagą Lietuvių išeivijos institute formuojamam Pasaulio lietuvių kino, foto ir garso archyviui.

Balandžio 11 - gegužės 14 d. VDU Išeivijos studijų centro vyresnioji mokslo darbuotoja doc. dr. Dalia Kuizininė buvo išvykusi į stažuotę Jungtinėse Amerikos Valstijose. Jos metu D. Kuizininė rinko medžiagą apie vieną Pasaulio lietuvių bendruomenės kūrėjų, buvusį PLB pirmininką Stasį Barzduką. Docentė dirbo Lituanistikos tyrimų ir studijų centre Čikagoje, kur yra saugomas S. Barzduko archyvinis palikimas, susitiko su S. Barzduko giminaičiais ir bendradarbiais, suteikusiai vertingos informacijos. D. Kuizininės rengiama monografija apie Stasį Barzduką Lietuvių išeivijos institutas pradeda monografijų apie PLB įkūrėjus seriją.

Balandžio 25 d. Lietuvių išeivijos institute įvyko iškilmingas Lietuvių išeivijos bendruomenės veikėjo Broniaus Bieliuko vardinės stipendijos įteikimas. PLB fondo JAV įsteigto Broniaus Bieliuko stipendijų fondo ir Lietuvių išeivijos instituto skiriamų stipendijų tikslas - remti gabius, gerai besimokančius studentus, skatinti aktyviau dalyvauti mokslinėje ir visuomeninėje veikloje. Ši stipendija skiriama VDU humanitarinių ir socialinių mokslų sričių istorijos, filosofijos, etnologijos, teologijos, menotyros, sociologijos, politologijos ir teisės krypties studijų studentams nuo 2001 m. 2008 m. paskelbtame viešame konkurse prašymus stipendijai gauti pateikė 17 studentų. Lietuvių išeivijos instituto ir Vytauto Didžiojo universiteto sudarytai komisijai teko sunkus darbas atrinkti tinkamus kandidatus stipendijai gauti. Balsuojant atsižvelgta į pretendentų mokslinę tiriamąją veiklą, akademinį rodiklį ir visuomeninį aktyvumą. Susumavus visų komisijos narių balsus vienkartinės Broniaus Bieliuko stipendijas skirtos: Astai Petrikienei (Menų institutas, Teatrologijos katedros I kurso doktorantei); Dainiui Geniui (SMF Sociologijos katedros II kurso doktorantui); Laurai Auksutytei (HMF Lietuvių literatūros katedros I kurso doktorantei); Kristinai Bartkienei (HMF Lietuvių literatūros katedros II kurso doktorantei); Mindaugui Kaseliui (PMDI Viešojo administravimo katedros II kurso magistrantui); Juliui Kvietkauskui (PMDI Viešojo administravimo katedros II kurso magistrantui); Ernestai Visockytei (PMDI Viešojo administravimo katedros I kurso magistrantei); Eugenijai Valienei (HMF Lietuvių literatūros katedros I kurso magistrantei); Andriejui Stoliarovui (HMF Istorijos katedros II kurso magistrantui).

Gegužės 6-8 d. Lietuvių išeivijos instituto direktorius prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius ir Išeivijos studijų centro mokslo darbuotoja dr. D. K. Kuzmickaitė lankėsi Dubline Nacionaliniame Airijos Maynooth universitete ir Nacionaliniame regioninės ir erdvinės analizės institute, kur gegužės 7 d. skaitė paskaitą „Lietuvių migracijos studijos: istoriniai ir sociologiniai aspektai“.

Gegužės 28 d. Lietuvių išeivijos institutas kartu su VDU Išeivijos studijų centru suorganizavo konferenciją „Ateitininkų ideologiniai vadai išeivijoje“, skirtą S. Ylos, A. Maceinos ir A. Damušio 100 metų jubiliejinėms sukaktims paminėti. Ši konferencija sudarė galimybę per trijų iškilų ateitininkų gyvenimo ir veiklos prizmę pažvelgti į vieno svarbiausių XX a. lietuvių intelektualinių sąjūdžių - ateitininkijos - raidą Lietuvoje ir išeivijoje. Konferenciją sveikino ir sėkmingo darbo jai linkėjo Lietuvių išeivijos instituto direktorius prof. habil. dr. Egidijus Aleksandravičius, VDU Humanitarinių mokslų fakulteto prodekanas doc. dr. Jonas Vaičenonis, Ateitininkų federacijos pirmininkas Vygantas Malinauskas. Lietuvos Respublikos Seimo narys, o kartu ir ateitininkas doc. dr. Egidijus Vareikis ne tik pasveikino konferencijos dalyvius, tačiau kėlė ateitininkų reikšmės šiandieninėje Lietuvos visuomenėje klausimą. Įžanginės konferencijos dalies metu įvyko ir A. Damušio archyvo perdavimo VDU Išeivijos studijų centrui sutarties pasirašymas. Dokumentą iš vienos pusės pasirašė prof. Egidijus Aleksandravičius, iš kitos - Damušių šeimos vardu - Gintė Damušytė. Konferencijos darbas, atsižvelgiant į pranešimų tematiką buvo suskirstytas į keturias dalis. Pirmoji buvo skirta ateitininkijos istorijai nepriklausomoje Lietuvoje ir pirmosios sovietų bei nacių okupacijos metais apžvelgti. Dr. Dangiras Mačiulis iš Lietuvos istorijos instituto pranešime „Ateitininkų judėjimas kaip katalikiškojo elito ugdymo projektas“ pažvelgė į XX a. pradžią, kai formavosi ateitininkų judėjimas. Lietuvos istorijos instituto ir Klaipėdos universiteto doktorantas Artūras Svarauskas konferencijos dalyvius supažindino su ateitininkų organizacijos padėtimi XX a. 4-ajame dešimtmetyje autoritarinio šalies valdymo sąlygomis. Lietuvos katalikų mokslų akademijos atstovas dr. Mindaugas Bloznelis pranešime per A. Damušio veiklos prizmę pristatė studentų ateitininkų korporacijos „Grandis“ susikūrimą ir veiklą nepriklausomos Lietuvos metais. Per antisovietinės ir antinacinės rezistencijos pavyzdžius Jonas Antanaitis, 1941 m. Birželio sukilėlių sąjungos narys, atskleidė A. Damušio kaip valstybininko perspektyvą.

Antrojo konferencijos posėdžio metu norėta giliau pažvelgti į kun. Stasio Ylos asmenį ir veiklą ateitininkų organizacijos labui. VDU doktorantas Aurimas Šukys konferencijos dalyviams pristatė savo pranešimą - „Kun. Stasys Yla - S. Šalkauskio įžiebto „Gyvosios dvasios“ sąjūdžio nešėjas“. VDU doktorantas ir Šiaulių universiteto dėstytojas Giedrius Globys pranešime „Skautiška S. Ylos „Ateitininkų vadovo“ dimensija“ svarstė ateitininkų ir skautų panašumų klausimą. Buvęs Ateitininkų federacijos vadas Juozas Polikaitis, iš už Atlanto specialiai atvykęs į šią konferenciją, dalijosi prisiminimais apie S. Ylą ir A. Damušį ir svarstė šių iškilų ateitininkų indėlį į ateitininkų organizacijos raidą.

Trečiojo posėdžio metu daugiausia dėmesio buvo skirta Antanui Maceinai. Lietuvos dailės muziejaus atstovas Gediminas Mikelaitis analizavo S. Ylos ir A. Maceinos krikščioniškojo gyvenimo

atnaujinimo analitiką. University of South Carolina (JAV) profesorius Kęstutis Skrupskelis metaforišku pranešimo pavadinimu „Be stebuklų kurti ir tikėti“ suintrigavęs klausytojus, interpretavo 1985 m. paskelbtą A. Maceinos tekstą „Dievas ir laisvė“. VDU doktorantas Andrius Martinkus ieškojo panašumų tarp A. Maceinos ir euraziečių (Rusijos emigrantų filosofinė srovė) pažiūrų į komunizmą ir rusiškumą. Kauno jėzuitų gimnazijos mokytoja Marija Baltuškaitė konferencijos dalyviams pristatė estetiškos A. Maceinos pažiūras, interpretuodama jo literatūros kritikos tekstus. Ketvirtoji konferencijos dalis buvo skirta A. Damušio asmeniui ir veiklai pristatyti. Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos darbuotoja Jolanta Budriūnienė pristatydama „Dainavos“ stovyklavietės istoriją, akcentavo Adolfo ir Jadvygos Damušių indėlį kuriant ir plėtojant šią lietuviškumo oazę Išeivijoje. Dr. Aldona Vasiliauskienė iš Šiaulių universiteto klausytojams pristatė Adolfo Damušio kelią ateitininkijoje ir jo reikšmę šios jaunimo ugdymo organizacijos raidoje. VDU Išeivijos studijų centro darbuotoja dr. Ilona Bučinskytė savo pranešimu bandė atskleisti frontininkiškąją A. Damušio veiklos perspektyvą. Tos pačios mokslo institucijos atstovė dr. Daiva Kuzmickaitė į A. Damušio asmenį ir veiklą žvelgė per demokratiškumo ir pilietiškumo prizmę. Oficialiąją konferencijos dalį užbaigė korporacijos „Giedra“ premijos „Lietuvė moteris, ypatingai pasižymėjusi krikščioniškųjų idealų tarnyboje“ įteikimas. Šios premijos laureate 2008 m. tapo Reda Sopranaitė.

Birželio 19 d. Lietuvių Išeivijos institute lankėsi Pasaulio lietuvių bendruomenės (PLB) atstovai Juozas Lukas, Virginija Grybaitė bei Amerikos lietuvių Romos katalikų federacijos (ALRKF) bei Lietuvių fondo atstovas Saulius Kuprys. Susitikimo metu buvo aptarti Lietuvių Išeivijos instituto ir užsienio lietuvių organizacijų bendri projektai bei jų įgyvendinimo galimybės.

Birželio 30 d. Lietuvių Išeivijos instituto patalpose vyko VDU „Lietuvių migracijos ir diasporos tyrimų klasterio“ susirinkimas. Susitikimo metu svarstytos tolimesnės klasterio veiklos galimybės. Akcentuota doktorantūros studijų, skirtų šiuolaikinių lietuvių migracijos procesų tyrinėjimui bei Išeivijos kultūros istorijai aktualumas; aptarta tarpdisciplininės migracijos ir diasporos studijų magistrinės programos parengimo galimybė ir kt. klausimai. Daugiausia dėmesio skirta Lietuvių Išeivijos instituto bendradarbių pradedamai monografijų apie PLB įkūrėjus serijai.

Rugsėjo 5 d. Istorinėje LR Prezidentūroje Kaune atidaryta paroda „Baltosios pirštinės: oficialioji ir neoficialioji diplomatija Kaune 1918– 1940“. Joje eksponuojami Lietuvos ir užsienio diplomatų nuotraukos, daiktai, įvairūs dokumentai, saugomi Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centro archyvuose fonduose. Parodą jos rengėjai skiria trims sukaktims: Vasario 16-osios akto paskelbimo ir Užsienio reikalų ministerijos, iškovojusios tarptautinį Lietuvos valstybės pripažinimą, 90-mečiams bei diplomato Stasio Lozoraičio gimimo 110-osioms metinėms.

Rugsėjo 18 d. Lietuvių Išeivijos institute pristatytas Argentinos lietuvių autorių sudarytas biografijų rinkinys „Berisso lietuviai“. Šioje, gausiai fotografijomis iliustruotoje knygoje, įdomiai pateiktos per 400 lietuvių, atvykusių iš įvairių Lietuvos regionų į tolimąją Argentiną XX a. pradžioje, biografijos bei keli šimtai trumpai aprašytų istorijų iš jų gyvenimo. Berisso miestas yra Argentinos emigrantų

sostinė, kurioje prasidėjo daugumos emigrantų naujas gyvenimas. Knygoje gausu autentiškų nuotraukų iš asmeninių albumų. Knygos „Berisso lietuviai“ pasirodymas leis Lietuvos žmonėms iš arčiau susipažinti ne tik su emigrantų lietuvių ir jų vaikų gyvenimu praėjusio šimtmečio pradžioje, bet ir aptikti savo seniai išvykusių artimųjų pėdsakus. Knygos vertimą į lietuvių kalbą ir leidybą finansavo Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Knygos pristatyme dalyvavo knygos autoriai Ona Paulina Semėnas, Stella Maris Borba bei Jonas Pranciškus Klimaitis, kurie pristatė savo darbą bei papasakojo apie lietuviybę Argentinoje. Knygą iš ispanų į lietuvių kalbą vertusi jau trylika metų Lietuvoje gyvenanti argentinietė Mariana Sueldo, prisipažino, jog šįkart tai nebuvo tik teksto vertimas, tai žmonių gyvenimų vertimas, pasak jos, ši knyga pasako daug daugiau, nei žodžiai joje. Knygos pristatymo metu meninę programą atliko Argentinos lietuvaite aktorė Jesicca Repešys.

Spalio 14 d. – gruodžio 14 d. Lietuvių išeivijos instituto archyvarė ir Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedros doktorantė Giedrė Milerytė stažavosi Amerikos lietuvių kultūros archyve (ALKA) Putname, Jungtinėse Amerikos Valstijose. Stažuotės metu G. Milerytė tvarkė ALK'os archyvą ir rinko medžiagą daktaro disertacijai.

Spalio 16–17 d. VDU Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedra, Katalikų teologijos fakultetas ir Lietuvių išeivijos institutas surengė tarptautinę mokslinę konferenciją „Zenonas Ivinskis ir Lietuvos praeities tyrimai“, skirtą prof. Z. Ivinskio (1908–1971), vieno iškiliausių Lietuvos istorikų ir visuomenės veikėjų, palikusių reikšmingų fundamentalių darbų (vienas jų – Lietuvos istorija), rengusių jaunąją mokslininkų kartą ir formavusių kelių kartų istorinę sąmonę, 100-osioms gimimo metinėms. Konferencijos rengėjai siekė suaktualinti prieškarinio humanitarinį palikimą, iškelti ir aptarti šiuolaikiniam mokslui svarbias problemas. Konferenciją rėmė VDU, LR Kultūros ministerija, Kauno miesto savivaldybė. Trijose konferencijos sekcijose nagrinėtas prof. Z. Ivinskio vaidmuo Lietuvos historiografijoje ir visuomeninė veikla išeivijoje, analizuoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bei krikščionybės Lietuvoje istorijos aspektai. Pranešimus skaitė ir mokslinėse diskusijose dalyvavo Vytauto Didžiojo ir Vilniaus pedagoginio universitetų, Lietuvos istorijos instituto mokslininkai, svečiai iš Lenkijos – Balstogės, Liublino, Krokuvos aukštųjų mokyklų.

Spalio 25 d. Lietuvos užsienio reikalų ministerijos užsienio politikos analizės ir planavimo departamento patarėjas dr. Rimantas Morkvėnas perdavė Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centrui ilgamečio Tautos fondo valdybos pirmininko Juozo Giedraičio (1910–2008) archyvą (dokumentai, laišakai, kita korespondencija).

Lapkričio mėn. VDU Išeivijos studijų centro archyviniai fondai papildė režisieriaus Vytauto Valiuko teatro, Salomėjos Valiukienės muzikos archyvais. Australijoje gyvenantys Vytautas Vaitkus ir Nijolė Jankutė – Užubalienė (ilgametė čikagietė) perdavė archyvinę medžiagą apie Australijos ir Čikagos skautus.

Lapkričio 26-29 d. Vytauto Didžiojo universiteto Išeivijos studijų centro mokslo darbuotojai dr. Linas Saldukas ir dr. Daiva Kristina Kuzmickaitė dalyvavo Pasaulio lietuvių XIV mokslo ir kūrybos

simpoziume, JAV Čikagos (Illinois) priemiestyje Lemonte, Pasaulio lietuvių centre, kur skaitė pranešimus „Išeivijos archyvų reikšmė Lietuvos istorijos tyrimams“ ir „Vaikų švietimas užsienio šalyje“.

Lapkričio 27 d. Lietuvių išėivijos institute vyko mokslinė konferencija „Lietuviai kariai išėivijoje“. Konferenciją organizavo Lietuvių išėivijos institutas ir Vytauto Didžiojo universiteto Karo istorijos centras, rėmė Lietuvių fondas. „Lietuvių karių išėivijoje veikla iki šiol nebuvo plačiau tyrinėta kaip Lietuvos kariuomenės istorijos dalis, kaip tautinės ir pilietinės pozicijos reiškinys. Iki šiol sukaupta nemaža atsiminimų bei istorinių tyrinėjimų, skirtų išėivijos karybai; jų pristatymas konferencijoje galbūt paskatins tolesnius šio unikalaus reiškinio tyrimus“, – teigė viena konferencijos organizatorių, VDU Karo istorijos centro jaun. mokslo darbuotoja Estela Gruzdienė. Konferencijoje dalyvavo Vytauto Didžiojo universiteto, Lietuvos aviacijos muziejaus, Vytauto Didžiojo karo muziejaus, Lietuvos Šaulių sąjungos, Gen. J. Žemaičio Lietuvos karo akademijos ir kt. istorikai. Nagrinėjamos temos savo problematika apėmė opiausius Lietuvos istorijos momentus, tokius kaip Pirmasis ir Antrasis pasauliniai karai, Lietuvos okupacija, Nepriklausomybės atgavimas bei su tuo susiję pokyčiai, atskleidė patriotiškus lietuvių išėivių siekius garsinti savo tėvynę svetur ir dirbti jos labui.

Gruodžio mėn. VDU Išėivijos studijų centrą pasiekė Algimanto Gurecko archyvo dalis. Algimantas Gureckas – teisininkas, ekonomistas, išėivijos visuomenės veikėjas, aktyviai dalyvavęs Pasaulio lietuvių bendruomenės veikloje. Perduota archyvinė medžiaga yra susijusi su jo veikla PLB, pirmiausia skirta PLB santykiams su lenkais. Tai ir šia tema straipsniai lietuviškoje spaudoje, taip pat Armia Krajowa, Lenkų socialistų partiją, lenkų pogrindžio spaudą liečiantys dokumentai. Archyve yra medžiagos apie Suvalkų – Seinų krašto problemas, išėivijos pastangas siekiant priskirti Vilniaus arkivyskupiją Lietuvai, apie Lietuvos žemėlapių leidybą, susirašinėjimą su JAV valstybės departamentu šiuo klausimu.